

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційну роботу Шелеметьєвої Тетяни Вячеславівни
“Управління розвитком туризму в Україні в умовах трансформації
національної економіки”,
подану на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук за спеціальністю
08.00.03 – економіка та управління національним господарством

1. Актуальність теми дисертаційної роботи.

На сьогодні розвиток економіки України супроводжується безперервними різномасштабними трансформаціями, які вимагають пошуку, обґрунтування та застосування нових підходів до методології управління (системи принципів, способів, сукупності прийомів, положень та методів) економічним, людським і природно-ресурсним потенціалом країни та її регіонів для досягнення якісно нового рівня ефективності й конкурентоспроможності економіки та життя населення. Україна прагне більш активно долучитися до суспільно-економічних процесів сучасного світу, інтегруватися в європейське співтовариство.

Наукове дослідження розвитку сфери туризму, управлінських факторів, що впливають на її функціонування, є невід’ємною частиною вивчення стану і якості соціального життя. У зв’язку з розвитком туризму як однієї з пріоритетних сфер в світовій економіці, яка зумовлює як розвиток окремих галузей, так і соціально-економічний розвиток цілих країн, зростає інтерес до пошуку шляхів ефективного управління цією галуззю з боку як менеджменту туристичних організацій, так і органів державної влади. Саме цій проблемі й присвячена дисертаційна робота Тетяни Вячеславівни Шелеметьєвої.

Тема дисертаційної роботи Т. В. Шелеметьєвої пов’язана з науково-дослідною роботою Запорізького національного технічного університету: за темами: “Туристичний бізнес: світові тенденції та національні пріоритети” (номер державної реєстрації 0111U000341), “Фактори розвитку міжнародного ринку туристичних послуг” (внутрішній номер наукової теми 07212), “Стратегічне управління готельними підприємствами в умовах глобалізації” (внутрішній номер наукової теми 07215), “Туристична галузь в Україні в період євроінтеграції: теоретичний аспект” (внутрішній номер наукової теми 07218), а також Класичного приватного університету за темами: “Проблеми та перспективи розвитку туризму в Запорізькому регіоні” (номер державної реєстрації 0110U003964), “Сучасні проблеми модернізації та структурних трансформацій економіки Придніпровського регіону” (номер державної реєстрації 0114U006322), “Розвиток національної економіки в контексті сучасної економічної теорії” (номер державної реєстрації 0116U000798).

Дисертаційна робота відповідає напрямам розвитку туристичної сфери, визначеним деклараціями Всесвітньої туристичної організації, Законом України “Про туризм” від 15 вересня 1995 р. № 324/95-ВР, Стратегією розвитку туризму та курортів на період до 2026 року від 16 березня 2017 р.

№ 168-р. Отже, враховуючи прикладний характер та змістовне наповнення роботи, є всі підстави вважати її виконаною в руслі пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку України, визначених Кабінетом Міністрів на період до 2026 р.

2. Оцінка змісту дисертаційної роботи, ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень.

Для досягнення поставленої мети та вирішення поставлених у дисертації завдань використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів: логічного узагальнення, узагальнення й систематизації, аналізу та синтезу, схематичного й графічного зображення, статистичного аналізу та розрахунку, стратегічного менеджменту, кластерного аналізу, економетричні, кореляційно-регресійного аналізу, когнітивного та нейронного моделювання.

Теоретичним підґрунтям дослідження Тетяни Вячеславівни Шелеметьєвої є праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених із управління розвитком туризму як на державному, регіональному, так і на місцевому рівнях. При вирішенні завдань прикладного характеру автор спирався на статистичні дані Державної служби статистики України, Головного управління статистики регіонів України, центральних та виконавчих органів управління, аналітичні матеріали міжнародних організацій, соціологічні опитування, власні аналітичні розрахунки.

У розділі 1 «Теоретико-методологічні основи управління розвитком туризму» досліджено діалектику сутності та визначено комплексну категорію «управління розвитком туризму» (с. 39–56), розкрито наукові засади формування механізмів управління як невід’ємного елемента системи управління туризмом (с. 57–66), проаналізовано та узагальнено міжнародний досвід управління розвитком туризму провідних туристичних країн світу (с. 67–82), охарактеризовано компоненти методології управління розвитком туризму (с. 82–98). Заслуговує на увагу подальший розвиток понятійно-категоріального апарату в частині визначення терміна «управління розвитком туризму», що дозволило надати авторське визначення його як процесу розробки та прийняття управлінських рішень за допомогою сукупності прийомів і способів впливу на соціально-економічний та складний поліфункціональний суспільний феномен, чинник суспільного розвитку та невід’ємний атрибут сучасних світових глобалізаційних процесів з метою ефективного й комплексного використання наявного туристичного та курортно-рекреаційного потенціалу країни, а також підвищення рівня національної економіки та реалізації зовнішньої політики держави (с. 56).

У розділі 2 «Концептуальні підходи та проблеми управління розвитком туризму» на основі аналізу особливостей державного регулювання розвитком туризму в Україні запропоновано концептуальні завдання державного регулювання на сучасному етапі розвитку національної економіки (с. 124), ідентифіковано сучасні проблеми управління розвитком туризму в Україні в умовах трансформації національної економіки (табл. 2.2, с. 132), розроблено модель системи управління розвитком туризму (рис. 2.3, с. 138), яка лягла в

основу формування структури сучасної системи управління розвитком туризму в Україні з урахуванням комунікаційних взаємозв'язків (с. 148), на основі проведеної діагностики становлення процесу державного регулювання та управління розвитком туризму в Україні сформовано етапи реформування центральних органів виконавчої влади в галузі туризму на роки незалежності по теперішній час (табл. 2.3, с. 147), досліджено науково-теоретичні аспекти та узагальнено підходи до оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу країни як складової забезпечення ефективного управління розвитком туризму шляхом обґрунтування необхідності об'єктивної оцінки туристично-рекреаційного потенціалу та складності із залученням інвесторів (с. 150–168), досліджено проблеми управління на галузевому рівні, які впливають на діяльність туристичних підприємств, що дозволило визначити напрямки, які сприяють ефективному менеджменту в туристичних фірмах (с. 173).

У розділі 3 “Розвиток туризму в Україні як об’єкт управління в умовах трансформації національної економіки” розглянуто особливості та практика стратегічного управління та розвитку туризму на місцевому рівні, а саме на прикладі курортного міста Бердянськ досліджено передумови досягнення стратегічних та оперативних цілей розвитку туризму (с. 200), проаналізовано сучасний стан і проблеми туризму в Україні (наявність високого туристично-рекреаційного потенціалу в Україні, якій не розкрито в повній мірі, про що свідчить динаміка частки прямих надходжень від туристичної сфери до ВВП України за період 2004–2018 рр.; значна розбіжність у кількості музеїв та їх відвідування; наявність значної диспропорції в кількості суб’єктів туристичної діяльності; нерівномірність пропозиції туристичних послуг через показник наявності засобів розміщування та їх місткість; наявність значної диспропорції в обсягах туристичних потоків в Україні за період 2008–2018 рр.) (с. 211–225), використано методологію кластерного аналізу (агломераційну ієрархічну кластеризацію) для визначення туристичного потоку в Україні, а саме розподілу кількості туристів по областях України, яких обслуговують туроператори та турагенти. У результаті аналізу утворено три кластери щодо кількості туристів, обслугованих туроператорами та турагентами (табл. 3.7, с. 228), визначено сучасні проблеми розвитку внутрішнього туризму в Україні (с. 242–254).

У розділі 4 “Формування системи ефективного управління розвитком туризму в умовах трансформації національної економіки” виявлено вплив трансформаційних процесів у національній економіці на розвиток туризму в Україні, досліджено, як у сучасних умовах виявляються глобалізаційні та інтеграційні процеси в туризмі, зокрема їх позитивний і негативний вплив (с. 292–293), запропоновано класифікацію факторів впливу на розвиток туризму в Україні, які надають можливість більш ретельно прогнозувати тенденції розвитку туризму в країні (с. 294–301). На основі офіційних статистичних даних автором проаналізовано можливості впливу фінансово-економічних і соціально-демографічних факторів на розвиток туризму в Україні на основі кореляційно-регресійного аналізу, розраховано прогнозні значення прямого внеску туризму у ВВП України на 2019–2020 рр. Здійснено

перевірку отриманих прогнозних значень шляхом побудови трендової моделі (с. 302–312), систематизовано підходи до формування принципів ефективного управління розвитком туризму в Україні, що сприятиме ефективному розвитку туристичної галузі (с. 326–328). За результатами узагальнення різноманіття тлумачень терміна «принципи управління» запропоновано більш розгорнуте визначення поняття «принципи управління в туризмі» (с. 329), розроблено анкету опитування для виявлення думки споживачів туристичних послуг про їх якість і доступність, рівень задоволеності роботою всіх суб'єктів, що беруть участь у процесі виробництва цього виду послуг, особливості та проблеми взаємодії органів виконавчої влади, виробників і споживачів послуг у регіоні, що є основою для прийняття рішень щодо вдосконалення системи управління (с. 339–349).

У розділі 5 “Основні напрями вдосконалення системи управління розвитком туризму в Україні” запропоновано напрями підвищення ефективності та вдосконалення системи управління розвитком туризму (с. 379–408), за допомогою когнітивного моделювання подано фактори впливу на розвиток туризму в Україні, встановлено основні чотири сценарії розвитку туризму, а саме: необхідність залучення інвестицій для покращення ефективності використання туристичної інфраструктури, бізнес-клімату в туризмі, використання кадрового потенціалу; необхідність покращення інформаційного забезпечення в туристичній сфері для позиціонування України в світі та формування позитивного туристичного іміджу; значну увагу потрібно приділяти міграції та віковій структурі населення; необхідна державна підтримка, яка стане значним стимулом для зростання в короткостроковій перспективі (с. 402–409), заслуговують на увагу надані пропозиції щодо використання дієвих інструментів процесу управління розвитком туризму в Україні: впровадження програмно-цільового методу управління розвитком у регіонах України, використання SWOT-аналізу та PEST-аналізу, на основі результатів яких виробляються пріоритети розвитку туризму, а також приватні стратегії протидії негативним факторам впливу (с. 410–425). Розроблено адаптивну модель для управління розвитком туризму на основі нейронного моделювання, за допомогою якої можна повніше визначити фактори, які позитивно/негативно впливають залежно від ситуації, що може виникнути, але в цілому вона дала позитивний результат (с. 426–435), запропоновано методіку оцінювання розвитку туризму, орієнтовану на концептуальну модель планування та розвитку людських ресурсів у туризмі, яка надає змогу порівняти розвиток людських ресурсів у туризмі в різних регіонах, орієнтує на високий рівень освіти й досвіду роботи кадрового потенціалу, що є основою вдосконалення сфери туристичних послуг, упровадження новітніх інформаційних технологій, розвитку високого рівня корпоративної культури, дозволяє надати оцінку розвитку туризму в Україні відповідно до концепції сталого розвитку суспільства (с. 447–450), розроблено концепцію управління розвитком туризму в умовах децентралізації (рис. 5.9, с. 452), запропоновано створення Приазовської асоціації туризму, яка є об'єднанням Приазовського туристичного району,

сформульовано її основну мету та завдання (рис. 5.11, с. 456).

Зважаючи на вищевикладене, поставлена мета дослідження, що полягає в обґрунтуванні теоретичних і методологічних засад, розробці практичних рекомендацій щодо управління розвитком туризму в Україні в умовах трансформації національної економіки, спрямованих на створення умов для забезпечення сталого розвитку сфери туризму та курортів, досягнута. Отже, можна підсумувати, що використана дисертантом аргументація в теоретичному, методичному та прикладному аспектах дослідження забезпечує наукову обґрунтованість розроблених положень, висновків і рекомендацій.

3. Наукова новизна й практична значущість отриманих результатів.

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та авторефератом, опублікованими науковими працями дає можливість погодитися з такими положеннями, які винесені на захист на предмет наукової новизни:

1. Вперше запропоновано методику оцінювання розвитку туризму, орієнтовану на концептуальну модель планування та розвитку людських ресурсів у туризмі, шляхом введення агрегованого показника – індексу розвитку людських ресурсів туризму. Методика надала змогу зробити висновки та розробити рекомендації щодо посилення стандартів якості підготовки кваліфікованих працівників готелів і туристичних підприємств як важливої оперативної мети стратегічного напрямку розвитку туризму «створення атмосфери гостинності, підвищення якості муніципальних та комерційних послуг» (с. 447–450).

2. Вперше розроблено адаптивну модель для управління розвитком туризму на основі застосування нейронного моделювання, зміст якої полягає у відображенні рівня впливу факторів на величину прямого внеску туризму у ВВП України за допомогою статистичної мови програмування та програмного аналізу точності, модель надає змогу повніше визначити фактори, які позитивно чи негативно впливають на розвиток туризму, залежно від ситуації, що може виникнути (с. 426–435).

3. Вперше запропоновано організаційні засади вдосконалення системи координації та розподілу повноважень державних органів влади на основі застосування механізму державно-приватного партнерства в частині регулювання розвитку туризму шляхом створення Приазовської асоціації туризму з окресленням її головної мети та пріоритетних завдань, яка є об'єднанням зусиль представників туристичного сектору для опрацювання юридичних підстав діяльності туристичних агентств і регіональних туроператорів, а також збереження вже сформованої мережі Приазовських туроператорів та агентств. Реалізація запропонованої концепції забезпечує сприяння з боку органів місцевого самоврядування муніципальних утворень, які в умовах децентралізації можуть самостійно визначати форми необхідної підтримки туристичної галузі та її розвитку (с. 450–462).

4. Удосконалено методологічні підходи до управління розвитком туризму, які, на відміну від існуючих, крім системного, проектного,

програмно-цільового, маркетингового, орієнтованого на споживача, кібернетичного, інформаційного, гуманістичного, інтеграційного, мережевого, враховують діяльнісний та ризикологічний підходи. Вони надають змогу розкрити зміст управлінських функцій кожного з трьох суб'єктів управління розвитком туризму, що взаємодіють (органів державної влади, виробників туристичних послуг, туристів – споживачів послуг), а також показати, що результативності в управлінні туризмом досягають завдяки виконанню ними різних видів діяльності; застосувати для оцінювання ризику як фактора, що впливає на умови життєдіяльності в ситуації переходу від невизначеності до визначеності, і, навпаки, для виявлення специфіки формування й реалізації управління туристичною діяльністю в умовах зростання невизначеності та ризикованості (с. 150).

5. Удосконалено модель факторів впливу на розвиток туризму в Україні на основі застосування методології когнітивного моделювання та системного аналізу, що надало можливість визначити тенденції, які характеризують ситуацію на цей момент, бажані цілі розвитку, що впливають на розвиток туризму в Україні, систему спостереження за процесами розвитку туризму в Україні, і врахувати їх при обґрунтуванні відповідних управлінських рішень щодо ефективного й комплексного використання наявного туристичного та курортно-рекреаційного потенціалу країни, підвищення рівня національної економіки й реалізації зовнішньої політики держави (с. 402–409).

6. Удосконалено та запропоновано регресійну модель прямого внеску туризму у ВВП, яка ґрунтується на використанні впливу значущих факторів на розвиток сфери туризму в Україні та відсіву незначущих на основі *t*-критерію Стюдента, яка має високонадійний і точний коефіцієнт детермінації. Це надало змогу спрогнозувати (надати песимістичний та оптимістичний прогнози) значення прямого внеску туризму у ВВП України з урахуванням найбільш значущих факторів впливу на розвиток туризму в трансформаційних умовах функціонування національної економіки (с. 302–312).

7. Удосконалено методичні підходи до оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу країни як складової забезпечення ефективного управління розвитком туризму, на відміну від існуючих, сформовано основні завдання для кожного з ініціаторів оцінювання (туристичних операторів, власників ресурсів, інвесторів, регіональних і місцевих органів влади, органів самоврядування, державних органів влади) потенційних туристичних об'єктів або ресурсів, території, дестинації, що надасть змогу розширити інформаційну основу при визначенні підходів та виборі методів оцінювання туристичного потенціалу (с. 150–168).

8. Удосконалено систематизацію принципів управління розвитком туризму, яка, на відміну від існуючих, поєднує принципи багатofункціональності, мобільності й стійкості, державної законності, орієнтації на цінності, системності, мотивації, інтеграції, партнерства, що надало змогу розвинути наукові підходи до методології управління, які сприятимуть успішному функціонуванню туристичної галузі в Україні й

ефективному розвитку як окремих підприємств і організацій, так і туристичних дестинацій (с. 326–328).

9. Набув подальшого розвитку понятійно-категорійний апарат у частині визначення терміна «управління розвитком туризму», що, на відміну від існуючих, надало змогу, застосовуючи структурно-логічну послідовність дослідження комплексної категорії, визначити його як процес розробки та прийняття управлінських рішень за допомогою сукупності прийомів і способів впливу на соціально-економічний та складний поліфункціональний суспільний феномен, чинник суспільного розвитку та невід’ємний атрибут сучасних світових глобалізаційних процесів з метою ефективного й комплексного використання наявного туристичного та курортно-рекреаційного потенціалу країни, а також підвищення рівня національної економіки та реалізації зовнішньої політики держави (с. 39–56).

10. Набула подальшого розвитку систематизація досвіду провідних туристичних країн світу щодо управління розвитком туризму, що надало змогу охарактеризувати моделі управління туризму й обґрунтувати впровадження «європейської» моделі участі держави в регулюванні туризму в Україні через подібність стратегічних пріоритетів і цілей вітчизняної туристичної політики, а також зазначити важливі умови для ефективного функціонування цієї моделі управління, а саме: доцільність державного фінансування туристичної галузі, що продиктовано необхідністю участі держави у формуванні та просуванні національного туристичного продукту, здійсненні маркетингових досліджень, рекламно-інформаційної діяльності, організації й проведенні міжнародних туристичних виставок, конференцій, семінарів, формуванні інвестиційних проектів з розвитку туристичної інфраструктури (с. 66–81).

11. Набув подальшого розвитку зміст поняття «трансформація» як об’єктивно-суб’єктивного процесу змін, реалізації, подолання, перетворення та розвитку системи в цілому, спричинених внутрішніми або зовнішніми факторами чи їх комбінацією, що, на відміну від існуючих, враховує процесний підхід та комплексний характер цієї категорії (с. 55).

12. Набула подальшого розвитку система управління розвитком туризму, що надало змогу сформулювати концепцію сучасної багаторівневої системи управління розвитком туризму в Україні, яка включає три рівні (макроекономічний, мезоекономічний регіональний, мікроекономічний) та встановлені вертикальні й горизонтальні комунікаційні взаємозв’язки між ними, що забезпечить сталий розвиток туристичної галузі завдяки прийняттю суб’єктами управління ефективних взаємоузгоджених рішень (с. 148).

13. Набув подальшого розвитку науково-методичний підхід до підвищення ефективності управління розвитком туризму в Україні, який полягає у виділенні напрямів підвищення ефективності та вдосконалення системи управління розвитком туризму (створення Регіональних туристичних інформаційних центрів і їх взаємодія з іншими регіональними центрами; розробка нових форм співпраці між органами місцевого самоврядування та суб’єктами підприємництва; розробка державних і

регіональних програм розвитку туризму та методів контролю за їх виконанням; створення умов і впровадження пільгового кредитування заходів, пов'язаних з розвитком туризму; створення місцевих фондів розвитку туризму за допомогою договірних угод між суб'єктами підприємництва), що надасть змогу стимулювати туристичну діяльність, підсилити взаємозв'язок туризму з іншими сферами соціального, економічного й культурного розвитку країни (с. 379–408).

14. Набули подальшого розвитку дієві підходи та інструменти процесу ефективного управління розвитком туризму завдяки визначенню місця, значення програмно-цільового методу управління розвитком туризму в регіонах (розроблення й реалізація цільової програми розвитку конкретного регіону надасть змогу поряд з досягненням основної поставленої мети вирішувати актуальні для рекреаційно-туристичної сфери завдання), що також надасть можливість визначити основні стратегічні напрями розвитку туризму, сформулювати цілі та конкретні завдання, а також намітити план стратегічного розвитку туристичної галузі в майбутньому, передбачити необхідні дії та засоби, врахувати нові можливості; відобразити ступінь впливу зовнішніх факторів різної спрямованості та умов (політичних, економічних, соціокультурних і технологічних) на функціонування й розвиток туристично-рекреаційного комплексу України та ухвалення стратегічних рішень (с. 410–425).

15. Набув подальшого розвитку методичний підхід до діагностики стану та проблем туризму в Україні як об'єкта управління, що надало змогу виявити тенденції його розвитку, враховуючи показники за міжнародною системою оцінювання, обґрунтувати та розробити пропозиції щодо ефективного управління сферою туризму й курортів (с. 211–225).

Узагальнення та розвиток теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо управління розвитком туризму в Україні в умовах трансформації національної економіки дають підстави зробити висновок про наукове значення дисертаційної роботи. Отримані результати дослідження свідчать про притаманність дисертації ознак достовірності наукової новизни та в сукупності спрямовані на вирішення важливої економічної проблеми – формування сучасної ефективної системи управління розвитком туризму.

Прикладне значення роботи полягає в тому, що її результати, доведені до рівня практичних рекомендацій, були впроваджені в роботу Національної туристичної організації України, Департаменту культури, туризму, національностей та релігій Запорізької обласної державної адміністрації, Комунального підприємства “Туристичний інформаційний центр” Запорізької міської ради, Виконавчого комітету Бердянської міської ради, Запорізької обласної організації Товариства “Знання” України, туристичного підприємства “Дімона-Авіатур”, туристичного підприємства “Туристичний клуб “ЛеТай””.

Результати, отримані у дисертаційній роботі, можна рекомендувати до використання у практичній діяльності центральним органам управління:

Міністерству розвитку торгівлі, економіки та сільського господарства України, Департаменту туризму та курортів України.

4. Ідентичність змісту автореферату та дисертаційної роботи, повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях.

Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації. Автореферат містить загальну характеристику дисертації, основний зміст роботи, загальні висновки, список опублікованих праць, анотації. Порівняння змісту автореферату і основних положень дисертації свідчить про повну їх ідентичність. Результати проведених досліджень викладено в 52 наукових працях, з яких: 6 – монографій, 24 – статті в наукових фахових виданнях (у тому числі 15 – у виданнях, що входять до наукометричних баз даних), 2 – статті в зарубіжних виданнях, 22 публікації за матеріалами конференцій.

Таким чином, автором дотримані всі вимоги МОН України щодо кількості публікацій, відповідності опублікованих результатів тим, що містяться в дисертації і виносяться автором на захист, апробованості її основних положень.

5. Дискусійні положення та зауваження.

Наголошуючи на загальній позитивній оцінці, видається за доцільне висловити зауваження та положення дискусійного характеру, обговорення яких покликане стимулювати наукову думку автора дисертації й учасників процедури її захисту до подальшого продукування наукових положень щодо розвитку цього наукового напрямку:

1. У підрозділі 1.1 (с. 54) наведено негативні та позитивні фактори, які впливають на розвиток туризму. У підрозділі 4.1 запропоновано класифікацію факторів впливу на розвиток туризму в Україні (табл. 4.1) та розроблено систему факторів впливу організаційно-економічних процесів на розвиток туризму в Україні (рис. 4.2). У підрозділі 5.2 наведено результати факторного PEST-аналізу розвитку туризму в Україні, де чітко представлено фактори зовнішнього середовища та їх вплив. На мій погляд, розгляд впливу факторів доцільно було б об'єднати в один підрозділ.

2. У підрозділі 2.5 досліджено проблеми управління на рівні туристичних підприємств, наведено основні проблеми управління на галузевому рівні, які впливають на діяльність туристичних підприємств, відзначено основні фактори підвищення ефективності управління діяльністю туристичних підприємств та їх вплив на туристичну галузь. Краще було навести в цьому підрозділі динаміку кількості суб'єктів туристичної діяльності в Україні, динаміку їх витрат та доходів, а також рейтинг туристичних підприємств за кількістю обслуговуваних туристів.

3. У підрозділі 4.3 систематизовано підходи до формування принципів ефективного управління розвитком туризму в Україні шляхом дослідження класичних та сучасних підходів до характеристики принципів управління, що дозволило виокремити систему принципів управління в туризмі з урахуванням особливостей її функціонування. На наш погляд,

доцільно було б цей підрозділ перенести в теоретичний розділ 1 “Теоретико-методологічні основи управління розвитком туризму”.

4. Вагомим доробком дослідження є запропонована регресійна модель прямого внеску туризму у ВВП, яка ґрунтується на використанні впливу вагомих факторів на розвиток сфери туризму в Україні та виокремлення не вагомих факторів на основі *t*-критерію Стьюдента. Проте, дискусійним є висновок про те, що з підвищенням рівня народжуваності й розміру середньомісячної пенсії розвиток туризму прискорюється, а зростання чисельності вікової групи населення 16–59 років і час негативно впливають на нього.

5. У підрозділі 4.1 розраховано прогностичні значення прямого внеску туризму у ВВП України на 2019–2020 рр. Потрібно було б навести в цьому контексті показники ВВП України та динаміку прямого внеску туризму у ВВП України в натуральних одиницях виміру.

6. У табл. 5.14–5.16 наведено динаміку кількості суб’єктів туристичної діяльності в Приазовському туристичному районі, динаміку кількості туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, динаміку кількості засобів розміщення в Приазовському туристичному районі та зроблено висновок, що є дискусійним: «...як бачимо, Приазовський туристичний район має всі передумови для формування та розвитку потужного курортно-туристичного комплексу». Але цьому аспекту приділено недостатньо уваги.

7. На рис. 4.10 наведено стратегічні та оперативні цілі розвитку туризму міста Запоріжжя. Очевидно, доречно було б виокремити на рис. 4.10 запропоновану оперативну мету: посилення стандартів щодо підготовки кваліфікованих працівників готелів та туристичних підприємств, яка спрямована на досягнення оперативної мети – створення атмосфери гостинності, підвищення якості муніципальних та комерційних послуг.

Висловлені зауваження та вказані дискусійні положення не знижують загальної теоретичної та практичної значущості, обґрунтованості й достовірності основних положень дисертації та не впливають на рівень наукової новизни, відповідно не змінюють суті й головних висновків дослідження Т. В. Шелеметьєвої.

6. Загальна оцінка роботи та її відповідність встановленим вимогам.

Дисертаційна робота Тетяни Вячеславівни Шелеметьєвої “Управління розвитком туризму в Україні в умовах трансформації національної економіки” являє собою цілісну та завершену наукову працю, містить положення наукової новизни, має теоретичне та практичне значення. Автором вирішена важлива наукова проблема – обґрунтування теоретичних і методологічних засад, розробка практичних рекомендацій щодо управління розвитком туризму в Україні в умовах трансформації національної економіки, спрямованих на створення умов для забезпечення сталого розвитку сфери туризму та курортів. Отримані нові науково-практичні

результати є вагомим внеском у розвиток науки “Економіка та управління національним господарством”.

Науковий рівень виконаного дослідження та зміст роботи свідчать про добру обізнаність автора з темою, володіння методичним інструментарієм, вміння надати критичну оцінку значному масиву наукової інформації.

Отже, вищезазначене дає підстави констатувати, що дисертаційна робота Тетяни Вячеславівни Шелеметьєвої “Управління розвитком туризму в Україні в умовах трансформації національної економіки” за якістю дослідження, рівнем наукової новизни одержаних результатів і їхньою практичною цінністю відповідає вимогам пп. 10, 12–14 “Порядку присудження наукових ступенів”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМУ № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015 та № 567 від 27.07.2016), які висуваються до докторських дисертацій, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
перший проректор, професор кафедри туризму
та готельно-ресторанної справи,
Львівський торговельно-економічний
університет Центральної спілки
споживчих товариств України, м. Львів

М. Ю. Барна